

ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

2017/1

yıl: 8 cilt: VIII sayı: 16

Satım Akitlerini Sonulandırmada Karşılıklı Teslimin (Kabzin) Önemi*

Mehmet Hadi TURAN**

Özet

İnsanların günlük hayatta en fazla başvurdukları akitlerin başında satım akdi gelmektedir. Esasen satım akitleri karşılıklı menfaat ilişkisinin çarpıcı bir tezahürüdür. Bu yüzden İslam hukuku hak kaybına uğramamak ve uğratmamak adına birtakım kurallar koymuştur. Mülkiyetin karşı tarafa geçmesini sağlayan satım akdinin nihai tamamlayıcısı karşılıklı kabzdır/teslimattır. Çalışmamızda öncelikle akdin tanımını ve unsurlarını ele aldık. Bilahare satım akdinin çeşit ve mahiyetini açıkladık. Bu arada akdin tabii ve istenen sonucu olarak kabzin şekillerini ve geçerliliğini ortaya koyduk. Böylece kabzin satım akdinde sıhhat ve geçerlilik açısından önemini göstermeye çalıştık. Sonuç olarak teslimatın, alışverişle mülkiyet/menfaat veya bir hakkın el değiştirmesinde oynadığı role dikkat çekmek istedik.

Anahtar Kelimeler: Akit, satım akdi, kabz, geçerlilik, tasarruf.

The Importance of the Mutual Delivery for Concluding Sale Contracts

Abstract

At the beginning of the contracts that people apply the most in daily life, the sale contract. Essentially, sale contracts are a striking manifestation of the mutual interest relationship. Because of this, Islam law has put some rules in order not to suffer the loss of legal rights and to not let it go. The final complement of the sale contract, which allows the property to pass to the other side, is the custody / delivery. In our work, we first dealt with the definition of the contract and its elements. We explained the variety and nature of the sales contract. In the meantime, we have shown the shape and validity of the mattress as a natural and desirable result. So, we tried to show the significance of hygiene in terms of healthy and validity. As a result, we want to draw attention to the role that delivery plays in the exchange of ownership / benefit or the exchange of a right.

Keywords: Contract, the sale contract, delivery, validity, spend.

* Bu makale "İslam Hukukunda Akitlerde Kabz Kavramı ve Hukuki Sonuçları" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Dicle Ü., İlahiyat Fakültesi, Hadis A. B. D.
hadi211@windowlive.com

Giriş

Günümüz insan ilişkilerinde icra edilen akitlerin başında satım akdi gelmektedir. Bu da ihtiyaca binaen en yaygın şekilde her zaman ve mekanda icra edilen akittir. Öyle ki; uçakta, gemide, kara nakil vasıtalarında ve hatta dilini bilmediğimiz kişilerle işaretleşerek, mektuplaşarak, telefon veya internet üzerinden alışveriş yapabilmekteyiz. Son zamanlarda yine ihtiyaç ve daha çok da kolaylık ve hızlılık nedeniyle internet üzerinden ve banka kartlarıyla yapılan alışverişler hatırı sayılır meblağlara ulaşmıştır.

İslam hukukuna göre bir akit ne denli yaygınlaşırsa yaygınlaşsın, yine de meşru bir alışverişin birtakım şartları vardır. Bu şartlardan biri de kabızın meşru ve geçerli sayılmasıdır.

1. Akdin Tanımı ve Akitlere Genel Bir Bakış

Arapça çoğulu ‘ukûd (= عقود) olan akit kelimesi lügatte; “bağlamak, düğüm vurmak, bir şeyi diğerine sağlamca tutturmak ve sözleşme yapmak”¹ anlamlarına gelmektedir.

Terim olarak akit, “şer’î tasarruflarda icap ve kabulün birbiriyle bağlanmasından ibarettir.”²

Akdin tarafları; icap ve kabulü ifade etmeye iradelerini temel olarak söz, işaret veya yazı ile beyan ederler. Günümüzde gelişen teknolojik değişim ve gelişmelere paralel olarak, iradeyi beyanın çok çeşitli ve değişik tarzlarda boy gösterdi-

- 1 Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyya İbn Faris, *Mekayisü'l-Luğat*, thk. Abdusselam Muhammed Harun (Beirut: Daru'l-Cil, t.y.), 4: 86; İsmail b. Ahmed Cevherî, *es-Sihah*, thk. Ahmed Abdulğafur 'Attar (Beirut: Daru İlmi'l-Melayin, 1984), 2: 510; Mecduddin Muhammed b. Ya'kûb el-Firûzâbâdi, *el-Kamûsu'l-Muhît* (Beirut: Daru'l-Fikr, 1992), 1: 327; Arif Erkan, *el-Beyan (Arapça-Türkçe Büyük Sözlük)* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006), 787.
- 2 Ali b. Muhammed b. Ali Cürçânî, *Tarifat*, thk. İbrahim Ebyarî (Beirut: Daru'l-Kütübü'l-Arabî, 1405), 1: 196.

ğine şahit olmaktayız. Telefon, kısa mesaj ve internet; irade beyanının sosyal medya boyutunu oluşturmaktadır. Tüm bunlar, güvenlik açısından birtakım riskleri taşısa da; sözün ve yazının karşı tarafa iletiminde, hız ve kolaylık sağlayan ve artık vazgeçilemeyen yeni yöntemlerdir.

Yukarıda yapılan akit tanımlarında çift taraflı iradeden söz edilmesine karşın, bazı İslam hukukçuları tek taraflı irade beyanı ile gerçekleşen tasarrufları da akit kapsamına dahil etmiştir. Mesela Maliki fukahası icabın bağlayıcılığından yola çıkarak, tek taraflı irade beyanı ile icra edilen akdin bağlayıcılığını kabul etmiştir.³ Günümüzde taraflar hiçbir söz söylemeden satım akdini gerçekleştirebilmektedirler ki buna teati denmektedir. Satım akdine konu olan malın fiyatı belirtilmiş olup tezgahta sergilenmiş olması icap, müşterinin bu mallardan seçtiklerini satın alma maksadıyla ayırması veya sepete koyma işlemi de kabul addedilerek teati türü alışveriş icra edilir.

Akitlerin kısaca sınıflandırılmasına gelecek olursak akitler; akdin konusu, ivazı, amacı, şekli, meşruiyeti, süresi, rükün ve şartları vb. açılardan kısımlara ayrılır. İvaz (karşılık) açısından akitler ise ivazlı ve ivazsız olmak üzere ikiye ayrılır. Kabz açısından ise şu kısımlara ayrıldığı belirtilmiştir:

a. Kabza hiç gerek duymadan tamamlanan akitler: Nikâh, havale, vekalet, vesalet gibi.

b. Sıhhat için kabza gerek duyan akitler: Sarf, ribevî malların satışı (bir kısım trampa satışlar), selem gibi.

c. Lüzumu için kabza gerek duyan akitler: Rehin, hibe, iare gibi.

d. İstikrarı için kabza gerek duyan akitler: Bey', icare, karz gibi.⁴

Bu makalemizde ivazsız olan hibe, icare, borç ve vakıf, vasiyet gibi kimi tek taraflı ve kimi de kendi hakkından fedakârlık ederek hayır amacı taşıyan teberru akitleri dışarıda bırakılmıştır. İhtiyaç dolayısıyla en yaygın ve en fazla icra edilen ivazlı akitlerden alışveriş akdi üzerinde duracağız.

İvazlı akitlerde diğer akitlerde olduğu gibi birtakım şartların bulunması zorunlu olmasının yanı sıra, akit konusu şeyin kabzı da şartlardan biridir. Bir anlamda icabı kabul eden taraf, mebi kabul etmekle karşı tarafa borçlanmakta; semeni sahih, geçerli ve meşru bir şekilde teslim mükellefiyeti doğmaktadır. Yani karşımıza hukuki bir bağlayıcılık ortaya çıkmaktadır. Oysa ivazsız akitlerde hukuki bağlayıcılık şekli değiştirmekte, özellikle üçüncü şahısların hakkı gözetilerek, tasarrufa kısıtlama veya iptal hükmü getirilmektedir. Mesela ölüm hastasının bazı tasarrufları buna örnek verilebilir.⁵

3 Mehmet Akif Aydın, "Borç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 6 (İstanbul: TDV Yay., 1992), 286.

4 Orhan Çeker, "İslam Hukukunda Akitler" (Doktora tezi, 2006), 153.

5 Ali Bakkal, "Maraz-ı Mevt", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 28 (Ankara: TDV Yay., 2003), 40.

Diğer taraftan bir satım akdinde bedellerin akit meclisinde kabzedilmesi şart olmayıp sonra da teslim edilebilirler. Bu hüküm Mecelle'nin 262. maddesinde şöyle belirtilmiştir: “Bey'de kabz şart değildir.” Bu hükme göre bir kimse bir malını diğer kimseye bey'i sahih ile bey' ettikten sonra nadim olup mücerret kabz bulunmadı diye bey'i fesih edemez.⁶ Ancak mülkiyetin veya menfaatin karşı tarafa geçmesi ve akdin istikrarı için kabzın şart olduğunu söylemek gerekir. Çünkü kabz, taraflar için akitle kazandıkları hakkın kullanılmasıdır. Klâsik kaynaklarda bu durum “Tarafların hapis hakkı” diye nitelendirilmektedir.⁷

Satım akdine geçmeden önce genel olarak akitlerde kabzın unsurlarını, mahiyetini ve şartlarını görelim.

2. Kabzın Tanımı ve Unsurları

Kabz kelimesi Arapça “k-b-z” (قبض) kökünden mastar olup lügatte; “Bir şeyi tüm avucuyla alma, avuçlamaya müsait olmasa da mecaz yoluyla bir şeyi elde etme” anlamına gelmektedir.⁸

Rağıb el-İsfahani'ye göre kabz; “Bir şeyi bütün avucuyla kavramak, eliyle almaktır.” Bir kılıç veya benzerini tutmak gibi.⁹

İmam Kâsânî ise, kabz terimini şöyle tanımlamaktadır: “Kabzın manası, bir mal veya malın menfaatinde yararlanmak için müşteri ile mebi arasındaki engellerin örfe, âdeten ve hakikaten kaldırılması ve tahliyesi ile sahip olmak, tasarrufu altına almaktır.” Bu tanım kanaatimizce hükmi kabzın yani gayrimenkullerdeki kabzın tanımını oluşturmaktadır. Diğer taraftan tasarrufa imkân bulmak üzere eline geçirmeyi ekleyerek, hakiki kabzı da tanımlamış olmaktadır.¹⁰

Yukarıdaki tanımlar ışığında kabz, akit konusu mebi eline geçirmek, hâkimiyeti altına almak, kendi hesabına geçirmekle her türlü tasarruf imkânı bulmaktır, diyebiliriz. Esasen kaynaklarda yer alan kabz tanımlarının; akdin cinsine, akit konusu şeyin şekline ve akdin amacına göre değiştiği gözlenmektedir.

Ayrıca “hıyaze (= Bir şeyin üzerine elini koymak, kaplamak)” teriminin de kabz manasına alındığı ifade edilmiştir.¹¹

Kabzın unsurlarına gelecek olursak; İslam hukukçularının klasik kaynaklarda kabzla ilgili yaptıkları tanımlar esas alındığında, kabzın üç unsuru olduğu anlaşılmaktadır:

6 Ömer Aslan, “Atıf Beyin Mecelle Şerhinin Türkçeye Aktarımı ve Değerlendirilmesi (Kitabu'l-Büyu' Kısmı, 101-403 Maddeleri)” (Lisans bitirme tezi, Erciyes Üniversitesi, 2014), 79.

7 Alaaddin Semerkandi, *Tuhfetu'l-Fukaha* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1984), 2: 41.

8 Muhammed b. Mükrim b. Ali Ebu'l-Fazl İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab* (Kahire: Daru'l-Maarif, 1991), 3512.

9 Hüseyin b. Muhammed İsfahani, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an* (İstanbul: Karaman Yay., 1986), 590; Ayrıca bkz. Heyet, *el-Mu'cemu'l-Arabi li'l-Esasi*, (Tunus 1988), 963.

10 Ebubekr bin Mesud Kasani, *el-Bedayi's-Senayi' fi Tertibi's-Serai'* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-Arabi, 1982), 5: 247.

11 Vizaretu'-Evkaf ve Şuuni'l-İslamiyye, *Mevsuatu'l-Fikhiyyeti'l-Kuveytiyye* (Kuveyt: Daru Selasil, 1404), IVIII: 274.

a. Kabiz (kabzeden), b. Mukbiz (teslim eden), c. Makbuz (kabzedilen)¹²

2.1. Kabzın Mahiyeti

Kabzın mahiyeti akit konusu şeyin şekline, cinsine, tarafların anlaşmalarına, izne, örfе, zamana ve mekâna göre değişebilmektedir. İslam hukukunda mallar misli ve kıyemî diye ayrılmakta, ayrıca menkuller de kendi arasında sayılan, ölçülen ve tartılan diye kısımlandırılmaktadır. Akit konusu şeyin kabzı, akdin konusu açısından üç şekilde gerçekleşmektedir:

2.1.1. Tahliye

Arsa, bahçe ve ev gibi bilumum taşınmazlarda kabzın tahliye ile olacağı konusunda İslam hukukçuları arasında icma olduğunu görmekteyiz.¹³ Bazı fukahaya göre, tahliyenin geçerliliği için, tahliye ile birlikte hem satıcının hem de müşterinin tahliyeye ilişkin sarahaten veya delaleten izinlerinin bulunmasına da ihtiyaç vardır.¹⁴ Söz konusu ek tedbirler arasında yazılı sözleşme, tapu, teslim tesellüm makbuzu, fatura, irsaliye gibi şeyleri sayabiliriz.¹⁵

2.1.2. Nakil

İslam hukukçularının çoğuna göre; eşya, davar, binek hayvanı ve binit araçları gibi taşınırın kabzı, nakil **yoluyla** ve insanlar arasında cereyan eden örfе göre olur.¹⁶

2.1.3. Münavele

Akit taraflarının akit konusu olan bir mal üzerinde gerçekleştirdikleri karşılıklı elden kabzı fıkıhçılar, “münavele” diye adlandırmışlardır ki; bu, menkul mallar için geçerlidir. Para, kitap ve mendil gibi. Nitekim para hafif olduğu için genelde elden ele vermek şeklinde kabzedilir.¹⁷ Ayrıca günümüzde parada hesaptan hesaba aktarma ile de kabz gerçekleşmiş olur. Zira hesaba aktarılan para ile her türlü sarf gerçekleşebileceği için sahih bir kabzdan bahsedebiliriz. Diğer taraftan hesaptaki para, tam bir mülkiyetin tüm özelliklerini taşımaktadır.¹⁸

12 Yusuf b. Süleyman b. Abdillâh el-Asimî, *el-Kabdu ve Suveruhu'l-Muâsıra* (y.y., 1427), erişim 2 Ekim 2015, <http://www.almoslim.net/node/83157>

13 Kadihan, *Fetava* (Ankara: Akçağ Yay., 1985), 5: 125; Ayrıca bkz. Muhammed b. Yûsuf b. Ebî'l-Kâsım Abderî, *et-Tac ve'l-İklîl* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1398), 4: 477.

14 Ali bin Muhammed bin Habîb el-Basrî el-Maverdî, *Kitabu'l-Havi el-Kebir* (Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.), 5: 479; Ayrıca bkz. İbrâhim bin Ali bin Yûsuf eş-Şirâzî, *el-Mühezzeb fi Fıkhi'l-İmam eş-Şafîi* (Beyrut, t.y.), 1: 263; Vehbe ez-Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhu* (Dımaşk: Daru'l-Fikr, t.y.), 4: 419; Bilal Aybakan, *İslam Hukukunda Borçların İfası* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., 1998), 59, 60.

15 Mustafa Kisbet, *İslam Hukukuna göre Satım Akidinde Malın Kabz ve Teslimi* (İstanbul: Nizamiye Akademisi, 2015), 135.

16 Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 263.

17 Şemsuddîn Ebu Bekir Muhammed b. Ebi Sehl es-Serahsi, *el-Mebcut*, thk. Halil Muhyiddin (Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000), 13: 17; Ayrıca bkz. İbn Nüceym, *Bahru'r-Raik Şerhu Kenzî'd-Dekaik* (Beyrut: Daru'l-Marife, 1997), 6: 210.

18 Kisbet, *Malın Kabz ve Teslimi*, 133.

İslam hukukçuları arasında sarf akdine konu olan şeylerin kabzında bazı ihtilaflar bulunmakla birlikte, hadiste belirtilen “İşte al, işte ver” şeklindeki aynı meclis ve aynı anda teslim şekli olan münavele kabul görmüştür.¹⁹

Sarf akdi dışındaki tüm satım ve icare akitlerinde tarafların; teslimin şeklini, zamanını veya yerini bir sözleşmeyle kayıt altına almaları, ileride oluşabilecek ihtilaf veya anlaşmazlığı önleyici bir tedbir olur. Tek taraflı olarak anlaşmanın hükümlerine aykırı davranmak, akdi feshetmeye kadar götürür. Bu durumun yaygınlık kazanması ise toplumdaki ticaret ahlakını zayıflatır.

2.2. Kabz Sayılan Haller

Yukarıda akit konusu şeyin cinsine göre gerçekleştirilen teslim şekillerini gördük. Bunların dışında tarafların ister kendi iradesiyle olsun ister olmasın, bazı filerinin de kabz hükmüne girdiğini görmekteyiz.

2.2.1. Satılanın Alıcının Tasarruf Alanına Girmesi

Hanefilerde kabz, alıcı ile satın aldığı malın arasındaki engeli kaldırmakla gerçekleşir. Satın alınan şeyin taşınır veya taşınmaz mal olması sonucu değiştirmez. Ancak ölçü veya tartı ile alınıp satılan standart malların kabzı ölçülerek veya tartılarak tamamını teslim etmekle gerçekleşir. Çünkü ölçü ile satılan bir mal için Hz. Peygamber; “Onu ölçmeden satma” buyurmuştur.²⁰

Şafiilere göre şayet bir müşteri satın almak için bir binek hayvanına binse veya bir döşegün üzerine otursa, tazmine müstehak olur. Eğer müşterinin izniyle olmuştaysa bu durumda tazmin etmez. Yani kabzı sahih sayılır. Eğer bunlarda nakletme sözü konusu değilse, kabzı da tasarrufları da geçerli değildir. Elbise gibi şeylerde kabul edilen kabz, münavele iledir. Müşterinin satım konusu şeyin değerinin düşmesine sebep olmasıyla kabz etmiş sayılır. Satıcının malını elinde tutma hakkı baki kaldığı halde müşteriye sadece havale için izin vermesi, kabzın yerini tutmaz. Zira mal üzerinde satıcının hala mülkiyet hakkı vardı. Örf dahi bu kabzı tanımaz ve tazmini hala satıcı üzerindedir. Ancak satıcının ve müşterinin, mülkiyeti için tahsis edilmesinin imkânsız olduğu mescit gibi yere nakliyesi ile kabz sayılır. Yine bir kimse bir eşyayı ev ile birlikte götürü usulü satın alsa, kabzın sıhhati için o eşyayı nakletmesi gerekir. Bu eşyanın kabzı evin kabzına tabi değildir. İmam Maverdi de bu görüşü desteklemiş ve bunu izah babında; önce bir şeyi toptan alır sonra yerini de satın alırsa, burada tahliye kabz yerine kaim olur, demiştir.²¹ Malikilere göre gayrimenkulün kabzının tahliye ile diğerlerinin ise örfе göre olacağı ifade edilmiş-

19 Muhammed b. Bedruddin b. Bilban ed-Dımaşki, *Ehsaru'l-Muhtasarat fi Fikhi ala Mezhebi el-İmam Ahmed b. Hanbel*, thk. Muhammed Nasır Acemî (Beyrut: Daru'l- Beşairi'l-İslamiyye, 1416), 1: 170.

20 Ebu Davud, “Büyu”, 65.

21 Muhammed b. Ahmed Zekeriyâ el-Ensari, *Esnâ'l-Metalib* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000), 2: 86.

tir.²² Hanbeliler ise akde konu olan şeyin temyiz (belirlenmesi) edilmesi şartıyla her şeyde kabzın tahliye ile olacağını belirtmişlerdir.²³

2.2.2. İstihlâk

Müşteri, satın aldığı malı henüz satıcının elinde iken tüketse, bu bir kabz sayılır. Bu durumda müşterinin satış bedelini ödemesi gerekir. Çünkü teslimin amacı, müşteriye satın aldığı mal üzerinde tasarruf imkânı sağlamaktır. Satılan malın tüketilmesi ise gerçek bir tasarruf demektir. Satın alınan malı ayıplı hale getirmek de onu telef etmek gibidir.²⁴ Buna göre mesela; müşteri satıcıya, satın aldığı buğdayı un yapmasını emretse, o da buğdayı un haline getirirse, satıcının müşterinin emriyle yapacağı fiil, müşterinin bizzat yapması gibidir.

Mecelle'de konuyla ilgili maddeler şunlardır:

“Mebi’ ba'de'l-kabz telef olsa, bayi' hakkında bir şey terettüp etmeyip zararı müşteriye ait olur.” (Mecelle, 294)

“Müşteri mebi'i kabzedip lakin semeni tediye etmeden müflisen fevt olsa bayi' mebi'i istirdat edemeyip güremaya dahil olur.” (Mecelle, 295)

Malikiler de: “Müşterinin mebi'i telefi kabzdır”, demiştir. Bu hükme binaen tazmini yüklenecek taraf da böylece belirlenmiş olmaktadır ki, telefe yol açan tazmin eder.²⁵

Görüldüğü gibi telef/helâk veya istihlâk gibi haksız tasarruflarla kabzı gerçekleştiren taraf, hükmen tazmin eder. Bu bakımdan kabzın geçerliliği önem kazanmaktadır.

2.2.3. Emanet veya Ariyet Muamelesinin Satışta Kabz Yerine Geçmesi

Hanefiler kabzın, tahliye ve tasarrufa imkan verme yoluyla gerçekleşeceği ni düşündüklerinden; satım akdinden sonra müşterinin, satıcının elindeki malı ne şekilde olursa olsun kullanmasının, satıcının elindeki malı başkasına iare veya vedia olarak vermesinin kabz sayılacağı görüşündedir. Fakat müşterinin satın aldığı malı bizzat satıcıya i'are veya vedia olarak bırakması veya ona kiraya vermesi, müşterinin bu tür tasarrufları kabzdan önce gerçekleştirmesinin sahih olmadığı gerekçesiyle kabz sayılmamıştır. Satıcının müşterinin emriyle mebi'i birine hibe edip teslim etmesi durumunda da müşteri açısından kabz gerçekleşmiş sayılır.²⁶

Emanet malların daha önceden kabzedilmiş olması, satın alma sonucu kabzın yerine geçmez. Zira satım akdine konu olan malın kabzı, belli bir ivaz (bedel veya

22 Muhammed b. Yusuf el-Abderî, *et-Tac ve'l-Iklil li Muhtasari Halil* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 1991), 4: 477.

23 Alaaddin Merdavi, *el-İnsaf fi Marifeti'r-Racih mine'l Hilafı ala Mezhebi el-İmam Ahmed b. Hanbel* (Beyrut: Daru't-Turas'l-Arabi, 1981), 4: 339.

24 İbn Nüceym, *Bahru'r-Raik*, 261.

25 Abderî, *et-Tac ve'l-Iklil*, 481.

26 Yunus Apaydın, “Kabz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 24 (İstanbul: TDV Yay., 2001), 46.

kiymet) karşılığıdır. Fasit de olsa emanet malın kabızı, hiçbir sorumluluk getirmemektedir. Kasıt ve kusur olmaksızın emanet malın helâk olması, yok olması veya kayıp olması halinde emanet tazmin edilmez.²⁷

Bu hükümlere göre akdin cinsi veya amacı, kabzedenin amacından önde gelir. Yani kurulan akde bağlı olan kabzın, akdin amacına uygun olduğuna hükmedilir. Bir kabz ile iki farklı akdin amacı gerçekleşmez. İvazlı akitlerden biri olan satım veya icare akdi için gerçekleşen kabz, aynı zamanda ivazsız akitlerden biri için de geçerli olmaz. Aksi takdirde, telef halinde tazmin tarafını tayin etmek güçleşir ve ayrıca anlaşmazlığa yol açar.

2.2.4. Satılan Malın Kabzdan Önce Üçüncü Bir Kişinin Fiili ile Telef Olması Halinde Kabz

Satılan malın kabzından önce üçüncü bir kişinin fiili ile telef olması halinde satım akdi kendiliğinden feshedilmez. Ancak müşteri için seçme hakkı doğar. Müşteri isterse satım akdini fesheder, dilerse kabul edip satış bedelini öder. Bu son durumda müşteri, malı telefe sebep olan üçüncü kişiye tazmin ettirir. İşte burada, müşterinin malı tazmin ettirme yolunu tercih etmesi kabz hükmündedir²⁸

3. Akit-Kabz İlişkisi

Satım akdinin kabz ile olan ilişkisini daha iyi kavrayabilmek için, öncelikle akit-kabz ilişkisini bilmek gerekir. Akitler kabz sayılan hallerden birisinin gerçekleşmesiyle tamam olur. Akdin tamamlanmasıyla, akde konu olan şey el değiştirmiş olur. Örneğin satım akdi, vakıf, hibe gibi akitlere konu olan taşınır/taşınmaz şeylerin mülkiyeti veya menfaati süreli/süresiz olarak karşı tarafa geçer. Borçlanmada akdin amacına ve tarafların anlaşmasına uygun olarak süre belirtilir. Kira akdi de belli bir süreyle sınırlıdır. Hanefilere göre icare akdiyle tahakkuk eden ücretin meşru olması için kiralama süresinin şart koşulması caizdir.²⁹ Bu hüküm ile kabz, akde konu olan bütün mallarda aynı şekilde cereyan etmez. Bilakis malın keyfiyetine (cinsine), kemiyetine (ölçülebilir, münferit veya yığın halinde olmasına) ve toplumun örfüne göre değişiklik arz etmektedir. Şöyle ki;

Menkul mallarda kabz, satılanın fiilen teslim alınması veya alıcının tasarruf alanına sokulması ile meydana gelir. Gayrimenkul mallardan olan ev veya arsanın teslimi ise; alıcının içine girmesi veya arsayı görecekte şekilde yakınında durması yahut da evin kapı anahtarlarına sahip olması ile tamam olur.³⁰

27 Muhammed Emin İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar ale'd-Durri'l-Muhtar* (Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000), 400.

28 Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku* (İstanbul: Erkam Yayınevi, 2014), 152.

29 Serahsi, *Mebcut*, 7: 211.

30 Kasâni, *el-Bedayiu's-Senayi'*, 5: 244. Ayrıca bkz. İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar*, 5: 23. Hakkın intikali konusunda bkz. Alauddin Ebu'l-Hasen Ali b. Süleyman el-Merdavî ed-Dımaşkı Salihî, *el-İnsafî Ma'rifeti'r-Racih mine'l-Hilafî ala Mezhebi'l-İmam Ahmed b. Hanbelî* (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1419), 3: 178.

Sahih bir akit, başka şartların yanında sahih bir kabz ile de sıkı sıkıya irtibatlıdır. Kabzın sahih olmaması akdin geçerliliğini doğrudan etkiler ki, esasen mezhepler bazında da ihtilaf edildiğini görmekteyiz. Şöyle ki;

Bütün mezheplere göre mülkiyetin el değiştirmesi için satım akdinde sahih olma şartı aranırken, Hanefiler fasit de olsa akdin geçerliliğini kabul etmektedirler. Ancak fesat sebebinin izalesi yöntemine başvururlar. Yani akdi bozmayıp bazı tedbirlerle devamını öngörürler. Malikiler ise, fasit satım akdini iptal edip, akdi yenileme yoluna girmişlerdir. Bu şekilde mülkiyet devrinin sahih ve meşru olacağına kail olmuşlardır.³¹ Şafiilere gelince; fasit akitle yapılan kabz neticesinde, elde edilen mülkiyetin veya üzerinde yapılan herhangi bir tasarrufun geçersiz olduğu ve dolayısıyla akdin caiz olmayacağı görüşündedirler.³²

4. Satım Akdinde Kabz

İslam hukukunda kabz, satım akdinin tamamlayıcı unsurudur. Satım akdiyle amaçlanan mülkiyetin karşı tarafa geçmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla kabz/teslim veya yerine geçen bir eylem olmadan satım akdi tamamlanmış olmamaktadır. Özellikle yiyecek maddelerinde teslimsiz iktisaptan bahsedilemez. İslam hukukunda cumhur-u fukaha nezdinde cevaz verilmemiştir. Zira yiyecek maddelerinin çabuk bozulma riski vardır. Diğer taraftan mal yerindeyken, hemen üçüncü kişiye satımı da ihtilafıdır. Bu sayede belki depoda veya teslim almadan, satıcının malını başkasına satarak fiyatın artmasına ve haksız kazanç elde etmesine sebep olmaktadır.

Türk Borçlar Hukukunda ise, teslim konusunda şu görüşler ileri sürülmüştür: “Teslim, satım akdinin esaslı unsurlarından olmayıp, bir taahhüt muamelesi mahiyetinde olan satım akdinin ifası ile ilgilidir, yani tasarruf muamelesi safhasına girer. Kaldı ki, «teslim borcu» deyimini kullanmak da isabetli olmaz; zira menkul satımında satılanın mülkiyetinin müşteriye intikali için mutlaka satılanın bilfiil müşteriye teslimi gerekmez; teslimsiz iktisap yolları ile de satılanın mülkiyeti müşteriye intikal edebilir. (Medeni Kanun, 890)”³³

Yukarıda zikrettiğimiz kanun metninden anlaşılacağı üzere, hakiki teslim olmasa da hükmî teslim makbul sayılmıştır. Ancak yiyecek maddeleri değil de genel olarak menkul mallar deyimi geçmektedir. Dolayısıyla yiyecek maddeleri dışında teslim edilecek olan menkul malın faturası, irsaliye makbuzu, alındı belgesi gibi belgeler kabz/teslim hükmünde sayılmıştır. Hatta Vergi Usul Kanununun 230’uncu maddesine göre yedi gün içinde sevk irsaliyesinin düzenlenmesi bir zo-

31 Ebu’l-Hasan Ali b. Abdusselam et-Tesüli, *el-Behece fi Şerhi’t-Tuhfe* (Beyrut: Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1998), 2: 102.

32 Maverdi, 317.

33 Turgut Akıntürk, *Satım Akdinde Hasarın İntikali* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1966), 8.

runluluktur.³⁴ Günümüzde bu belgelerin kabul görmesi, akitleşmeye kolaylık ve sürat kazandırmaktadır. Hem de satım akdinin belgelendirilmesi ayrıca karşılıklı güveni pekiştirici bir mahiyet arz etmektedir.

Satım akdinde tarafların birbirlerini görmeden sadece ses ve yazışma akdi icra edebileceklerine dair Mecelle kaideleri şudur:

“İcab ve kabul telefon ve telgraf ile dahi olur.”³⁵

Burada kabul tarafına malı kabzetme hakkı, satıcının da bunu sağlamak için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü doğmaktadır. Buna göre yiyecek mallarında hakiki kabzla³⁶, yiyecek dışındaki menkul mallarda ise ilave olarak hükmi kabzla akit tamamlanmış olmaktadır. Diğer bir deyişle karşılıklı borçlar eda edilmiş olur.

Günümüzde sanal ortam olarak nitelendirilen ve internet üzerinden ihtiyaç, kolaylık ve hızlilik avantajları sebebiyle oldukça yaygın ve sıkça alışveriş yapıldığına şahit olmaktayız. Yapılan alışverişin faturasının ekranda görüntülenmesi, müşterinin e-mailine gönderilmiş olması ile teslim ve tesellümün gerçekleşmiş olduğu ifade edilmiştir.³⁷ Diğer taraftan gelişmekte olan ve “e-ticaret” olarak adlandırılan bu sektörün en önemli oyuncularından biri de şüphesiz, kargo ve teslimat firmalarıdır. İnternette ürün satın alındığında kargo firmaları aracılığıyla ürünleri teslim alabiliyoruz. Bu sebeple de iyi oturmuş bir sisteme ve geniş bir dağıtım alanına sahip olan kargo firmalarının olduğu bir ülkede, e-ticaretin de önü açıılır. Zira kargo teslimatları internette alışverişlerde yaşanan başlıca problemlerin arasında yer alır. Eksik veya hasarlı gelen ürünler, kargonun geç gelmesi ya da hiç gelmemesi gibi durumlar söz konusu olabilir. Tüketicilerin kargo teslimatı sırasındaki hakları, onların mağduriyetini engelleyebilir. Bu hakları öğrenmek online alışverişler sırasında tüketicilerin daha az sorun yaşamasını veya hiç sorunla karşılaşmamasına yardımcı olabilir.”³⁸

5. Sahih Kabzın Şartları

Sahih bir kabz için gerekli şartları iki kısımda inceleyebiliriz: Kabzedende aranan şartlar, kabzedilende aranan şartlar.

34 “Müşteriye teslim edilmek üzere taşınan veya taşıtırılan mallar için Vergi Usul Kanununun 230 uncu maddesine göre sevk irsaliyesi düzenlenmesi gerekmektedir.” Bkz. Vergi Usul Kanunu sayı: B.07.1.G İB.4.06.18.02-32231-7942-81, Tarih: 17/02/2011. <http://www.gib.gov.tr/node/101032-09.06.2017>.

35 Ahmet Cevdet Paşa, *Ceride-i Adliyye*, Kanun-i Evvel, 1325, yıl: 1, sayı 2, s. 94.

36 “Menkulün elle tutulup alınmasına hakiki kabz, tasarrufa imkân verecek şekilde hazırlanmış olmasına ise, hükmi kabz denir.” Bkz. Apaydın, “Kabz”, 46. “Gerçek anlamda ve tam olarak gerçekleşen bu tür kabza, hissi ya da maddi kabz da denilir.” Bkz. Arif Atalay, “İslam Hukukunda Kabz” (Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2012), 34.

37 Kisbet, *Malın Kabz ve Teslimi*, 133.

38 Bkz. <http://eticaretmag.com/amazonan-paket-teslimatinda-yeni-donem-emanet-dolaplari/> (erişim 9 Eylül 2012)

5.1. Kabzedende Aranan Şartlar

5.1.1. Kabzedenin ehliyeti

Hanefi mezhebinde alışverişte tarafların ehliyet şartları arasında akıllı olmak, balığ olmak bulunmaktadır. Çocuk ve mecnunun satım alımı geçersizdir. Akıllı çocuk ile ma'tuha (bunak) gelince, alışverişleri ancak vekillerinin izniyle geçerli sayılır.³⁹

Şafii ve Hanbelilere göre ise ancak ergenlik yaşına ulaşmış ve kısıtlı olmayan ayrıca akıl yeteneğinde bir sorun olmayan kişinin ehliyeti tam olduğundan onların akitleri ve akitlerine bağlı olarak kabzları sahih olur. Mesela Şafiilere göre bey' akdi, tarafların ehliyeti kabulden önce, cinnet geçirme veya bayılma gibi bir sebeple tehlikeye girerse, icap batıl olur. Mükrehin (baskı altında tutulan) satım akdi de sahih değildir.⁴⁰

Malikiler ise, insan olması hasebiyle herkesin tasarrufunu caiz görerek ehliyeti geniş bir yelpazede tutmaktadırlar. Zira ehliyet için küçük olma, akıl hastalığı ve mahcur olma gibi durumlarını istisna etmemişlerdir.⁴¹

5.1.2. Kabzın Kişinin Eliyle veya Veli/Vekilinin Vasıtasıyla Gerçekleşmesi

Kabz asaleten ve vekâleten olmak üzere iki şekilde olur. Asalet yoluyla kabz kişinin bizzat kendisinin kabzetmesidir. İkincisi de vekâlet yoluyla kabzdır. Asil olan kabzedenin, ya mal sahibinin veya şariin atamasıyla vekilliği sabit olur. Fuka-ha kabz için vekil atamakla vekâletin sahih ve sabit olduğunda ittifak etmişlerdir. Vekilin kabzı ile müvekkilin kabzı aynı konumdadır, hiç fark yoktur. Bu arada hem vekilin ve hem de müvekkilin kabz için ehliyetli olmaları gerekir.⁴²

5.1.3. Kabzedenin İzin Almış Olması

Her durum ve şartta kabzın sıhhati için izin şarttır. Mecelle bunu "Mebi'in teslimi müşterinin bilâ-manî' mebi'i kabzedecek veçhile tesellümüne bâyi'in izin vermesiyle hâsıl olur" şeklinde kurallaştırmıştır.⁴³

Ancak diğer şartlarda olduğu gibi kabzın sıhhati için gerekli olan izin şartlarında da mezhepler arasında ihtilaf vardır. Hanefilere göre, peşin olan alışverişte müşterinin mebi'i izinsiz kabzı durumunda, satıcıya müşterinin tüm tasarruflarını iptal hakkı doğar. Ancak müşteri semeni teslim ederse, o zaman akit sahih olur.⁴⁴Bir anlamda satıcıya muhayyerlik hakkı tanınmış olmaktadır. Şafiilerin de bu

39 Alauddin Semerkandî, *Tuhfetu'l-Fukaha* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1984), 2: 33.

40 Zekeriyya el-Ensari, *Esnâ'l-Metalib fi Şerhi Ravdî't-Talib* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000), 2: 2.

41 Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi Bekir b. Abdulcelil er-Reşadânî el-Merğînânî, *Bidâyetu Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi* (y.y.: Mektebetü'l-İslamiyye, t.y.), 3: 285.

42 Serahsî, *Mebсут*, 157.

43 A. Cevdet Paşa, m. 263.

44 Serahsî, *Mebсут*, 328.

görüşte olduğu zikredilmiştir.⁴⁵ Hanbeliler ise, “ortak olan malın bir kısmını veya tamamını, ortaklardan birinin diğer ortağın izni olmadan müşteriye satmak üzere malın tümünü eline alsa, gasp eden durumuna düşer”, demişlerdir.⁴⁶

5.2. Kabzedilende Aranan şartlar

Öncelikle akde konu olan şeylerin meşru, malum, makdur-u aleyh ve muayyen olması hususunda fukahanın ittifak ettiğini belirtelim. Hanefiler, akdi ifsat edecek anlaşmazlığı engelleme babında, mebiin ve semenin akdin taraflarından her ikisi veya birisi için meçhul olmamasını şart koşmuşlardır.⁴⁷ Bu meyanda Şafiiiler akit taraflarının akit konusu şeyi bilmesini yani mebiin malum olmasını⁴⁸, Hanbeliler de satım akdinde mebiin muayyen olmasının yanında, semenin taraflarca bilinmesini ilave etmişlerdir. Malikiler bu konuda dört şart ileri sürerler. Bunlar da temiz, kendisinden yararlanan, malum ve akit meclisinde makdur-u teslim (teslim edilmeye elverişli) olmasıdır.⁴⁹

Kabızın sıhhatini etkileyen faktörlerden biri de mebiin cinsidir. Zira “mebiin ayn olması ve aynı zamanda zimmette borç olmaması gerekir. Zira borcun başkasına satışı caiz değildir.”⁵⁰

6. Akdin Sıhhati Açısından Kabızın Önemi

İslam hukukunda bazı akitlerin sübutu ve mülkiyetin intikali için kabz şarttır.⁵¹ Tabi ki bu şart akit taraflarını hukuken kabzetmeye icbar ettiği için, ivazlı akitler için geçerlidir. Zira taraflar akit sayesinde mebi’/semeni teslim borcunu yüklenmiş olmaktadır. Teberru akitlerinde ise akit meclisinde kabz şart değildir. Akdin kurulması tek başına akdi geçerli kılar. İvazlı akitlerin geçerliliği, kabızın sahih olmasına bağlıdır. Mebi veya semenin zamanında veya üzerinde anlaşılan yerde teslim edilememesi veya teslim şeklinin tek taraflı olarak değiştirilmesi sebebiyle hak mağduriyeti karşımıza çıkar. Bu durumda akit ya iptal edilir ya da duruma göre tazmin yoluna gidilir. Böylece ivazlar karşılanmış, hak yerini bulmuş olur. Bu bakımdan kabızın sahih bir şekilde ve anlaşmaya uygun bir vaziyette icra edilmesi büyük önem kazanmaktadır.

Akitleri ivaz açısından ele almadan önce hemen belirtmeliyiz ki, ivazlı akitler,

45 Ensari, *Esna'l-Metalib*, 156.

46 Merdavi, *el-İnsaf*, 340.

47 İbn Nüceym, *Bahrü'r-Raik*, 10: 330.

48 Ebu'l-Hasan el-Bağdadi el-Maverdi, *el-Havi fi Fikhiş-Şafii* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1991), 7: 391.

49 Muhammed Harş Ebu Abdullah, *Şerhu Muhtasari'l-Halil* (Beyrut: Daru'-Fikr, y.y.), 5: 29.

50 Muhammed b. Salih b. Muhammed Useym, *eş-Şerhu'l-Mumti' ala Zadi'l-Mustakna'* (Beyrut: Daru İbni'l-Cevzi, 1428), 8: 445.

51 “er-Riasetu'l-'Ammeti li İdarati'l-Buhusi'l-İlmiyyeti ve'l-İftai ve'd-Da'veti ve'l-İrşad”, *Mecelletu Buhusi'l-İslamiyye* 73, cüz 79 (t.y.): 119.

pazarlık esasına dayalı akitlerdir. İvazsız akitler, daha doğrusu teberru akitleri ise karşı tarafı süreli/süresiz yararlandırma veya mülk edindirme akitleridir.⁵²

6.1. İvazlı akitler

İvazlı akitlerde kabz, akdin tamamlanmasında hayati önem taşımaktadır. Zira kabzın gerçekleşmemesi veya sahih/geçerli olmaması akdin geçerliliğini doğrudan etkiler. Zira ivaz karşılığında mülkiyetin veya menfaatin el değiştirmesinin odak noktasını, kabzın sıhhati oluşturmaktadır. Mesela “üzerinde akit yapılan bir me-bii, peşin alışverişte satıcının teslim etme imkânı olduğu halde karşı tarafa teslimi geciktirmesi caiz değildir. Ancak mülkiyetin değil de menfaatin naklini amaçlayan icare akdinde durum böyle değildir. İcare akdinin geçerliliği, icare konusu şeyden yararlanma imkanının bulunmasına bağlıdır.⁵³

İvazlı akitlerde, ivaz veya semen karşılığında elde edilecek mülkiyet veya yeni hak sahipliğinin zamanında, kararlaştırılmış mekânda ve karara bağlanmış teslim şeklinde icra edilmesi akdin gereğidir. Bu şekilde sahih sayılan kabzın ifasıyla mülkiyet el değiştirmiş olur.

6.2. İvazsız akitler

Bu akitler teberru, vasiyet, vakıf veya hibe gibi akitlerdir. Bu akitlerde akit konusu şeyin karşılığı olmadığı için teslim tek taraflı olup, hukuki bağlayıcılığı yoktur. Yaptırım gücü İslamî ahlak ve vicdandır. Mesela; teslim zamanı, teslim yeri veyahut da teslim miktarı tek taraflı olarak eksiltme/artırma şeklinde değiştirilebilir. Rızaya ilişkin herhangi bir emare bulunur bulunmaz; sadaka, ibra ve sulh gibi hayır ve fedakârlık içeren akitler, hemen geçerli sayılmıştır. Bu sayılan akitlerde toleranslı davranılmış, ilahi emir ve tavsiyelerle sünnetin örnekliği, takva ölçüsü doğrultusunda kolaylıklar sağlanmıştır.

İvazlı olsun ivazsız olsun, genel olarak ahitlere bağlı kalmak zorundayız. İslam ahlakının başta gelen düsturlardan biri sözünde durmak, vadini yerine getirmektir. İvazlı akitlerde akde bağlı kalmamanın veya aykırı davranmanın kanunen telafisine gidilir. Gerekirse yaptırım uygulanır. Ancak ivazsız akitlerde herhangi bir icbar veya tazmin söz konusu değildir. Bu yüzden tek taraflı olarak akdi feshetme veya aykırı davranma hukuki açıdan bir dava konusu olmasa da ahlaki açıdan güzel karşılanmayan bir durum arz eder.

Sonuç

İslam hukukçuları ivazsız akitlerde kabzın şartlarında, özellikle de hayır amaçlı teberru akitlerinde oldukça toleranslı davranmıştır. Fakat ivazlı akitlerde,

52 Bilal Aybakan, “Teberru”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 40 (İstanbul: TDV Yay., 2011), 216-216.

53 İbn Teymiyye, *Hey’eti Kibari’l-Ulema bi’l-Memleketi’l-Arabiyyeti’s-Suudiyyeti, Ebhasu Hey’eti Kibari’l-Ulem.*(y.y., t.y.), 1: 163.

tarafarca kararlaştırılmış ivazların genelde örfe, özelde ise meşru anlaşmaya istinaden, akdin tamamlayıcısı durumundaki karşılıklı olarak kabzetme eyleminin geçerliliği hususunda titiz davranmışlardır. Zira tarafların borçlarını anlaşmaya göre teslim etmemeleri akde halel getirir. Hak kaybına ve hatta zulme yol açar. Bu yüzden gösterilen titizlik, kabzın satım akdindeki önemini ortaya çıkarmaktadır. Zira sahih bir kabzla satım akdinde mal, icare akdinde menfaat veya herhangi bir tasarruf hakkının el değiştirmesiyle meşruluk vasfını kazanmakta, taraflar karşılıklı olarak ivazları birbirlerine hakikaten veya hükmen teslim etmektedirler.

Kaynakça

- A. Cevdet Paşa. *Mecelle*.
 Abderî, Muhammed b. Yûsuf b. Ebî'l-Kâsım. *et-Tac ve'l-İklil*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1398.
 Akıntürk, Turgut. *Satım Akdinde Hasarın İntikali*. Ankara: Sevinç Matbaası, t.y.
 Apaydın, Yunus. "Kabz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24: 45-49. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
 Asımî, Yusuf b. Süleyman b. Abdillâh. *el-Kabdu ve Suveruhu'l-Muâsıra*. y.y., 1427. Erişim 2 Ekim 2015. <http://www.almoslim.net/node/83157>.
 Aslan, Ömer. "Atif Beyin Mecelle Şerhinin Türkçeye Aktarımı ve Değerlendirilmesi (Kitabu'l-Büyu' Kısmı, 101-403 Maddeleri)". Lisans bitirme tezi, Erciyes Üniversitesi, 2014. Erişim 13 Mart 2017. https://www.researchgate.net/profile/Oemer_Aslan/publication.
 Atalay, Arif. "İslam Hukukunda Kabz". (Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2012).
 Aybakan, Bilal. *İslam Hukukunda Borçların İfası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998.
 Cevherî, İsmail b. Ahmed. *es-Sıhah*. thk. Ahmed Abdulğafur 'Attar. Beyrut: Daru İlmi'l-Melayin, 1984.
 Cürcânî, Ali b. Muhammed b. Ali. *Tarifât*. thk. İbrahim Ebyarî. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-Arabî, 1405.
 Çeker, Orhan. "İslam Hukukunda Akidler". Doktora tezi, 2006.
 Dimaşkı, Muhammed b. Bedruddin b. Bilban. *Ehsaru'l-Muhtasarat fi Fikhi ala Mezhebi el-İmam Ahmed b. Hanbel*. thk. Muhammed Nasır Acemî. Beyrut: Daru Beşairi'l-İslamiyye, 1416.
 Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle İslam Hukuku*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2014.
 Döndüren, Hamdi. <http://www.snlhznem.com/,/165627>. Erişim 13 Mart 2013.
 Dönmez, İ. Kafi. "İslam Hukukunda Modern İletişim Araçları ile Yapılan Akitler (Batı Hukuku ile Mukayeseli Olarak)". *İLAM Araştırma Dergisi* 1, sy. 1 (1996): 9-62.
 Ensari, Muhammed b. Ahmed Zekeriyâ. *Esna'l-Metalib*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000.
 Erkan, Arif. *el-Beyan (Arapça-Türkçe Büyük Sözlük)*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2006.
 Firûzâbâdî, Meccuddîn Muhammed b. Ya'kûb. *el-Kamûsu'l-Muhît*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1992.
 Heyet. *el-Mu'cemu'l-Arabî li'l-Esâsi*. Tunus 1988.
<http://eticaretmag.com/amazondan-paket-teslimatinda-yeni-donem-emanet-dolapları/>. Erişim 09 Eylül 2012.

- İbn Abidin, Muhammed Emin. *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar ale'd-Durri'l-Muhtar*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000.
- İbn Faris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyya. *Mekayisü'l-Luğat*. thk. Abdusselam Muhammed Harun. Beyrut: Daru'l-Cil, t.y.
- İbn Manzur, Muhammed b. Mükrim b. Ali Ebu'l-Fazl. *Lisanu'l-Arab*. Kahire: Daru'l-Maarif, 1991.
- İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed. *Bahru'r-raik Şerhu Kenzi'd-Dekaik*. Beyrut: Daru'l-Marife, 1997.
- İsfahâni, Hüseyin b. Muhammed. *el-Müfredat fi Ğaribi'l-Kur'an*. İstanbul: Karaman Yayınları, 1986.
- Kadihan, Özkendi el-Fergâni. *Fetava*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1985.
- Karaman, Hayreddin. *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1998
- Kasani, Ebubekr bin Mesud. *el-Bedayiu's-Senayi' fi Tertibi's-Şerai'*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-Arabi, 1982.
- Kisbet, Mustafa. *İslam Hukukuna göre Satım Aktinde Malın Kabz ve Teslimi*. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2015.
- Maverdi, Ali bin Muhammed bin Habib el-Basri. *el-Kitabu'l-Havi el-Kebir*. Beyrut: Daru'l-Fikr, t.y.
- Merğînâni, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi Bekir b. Abdulcelil er-Rüşdâni. *Bidâyetu Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*. y.y.: Mektebetü'l-İslamiyye, t.y.
- Mevsuatu'l-Fikhi'l-İslami*. Vakıflar Bakanlığı İslami İşler Yüksek Kurulu. Kahire 2001.
- Salihî, Alaüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Süleyman el-Merdavi. *İnsaf fi Ma'rifeti'r-Racih mine'l-Hilafi ala Mezhebi'l-İmam Ahmed b. Hanbel*. Beyrut: Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1419.
- Semerkandî, Alaüddin. *Tuhfetu'l-Fukaha*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1984.
- Serahsî, Şemsüddîn Ebu Bekir Muhammed b. Ebî Sehl. *el-Mebсут*. thk. Halil Muhyiddîn. Beyrut: Daru'l-Fikr, 2000.
- Şehhade, Hasan Muhammed Hasan. "Ahkâmu's-Semen fi Fikhi'l-İslami". Yüksek Lisans tezi, Câmîatü'n-Necâh el-Vataniyye, 2006.
- Şirazî, İbrâhim bin Ali bin Yûsuf. *el-Mühezzeb fi Fikhi'l-İmam eş-Şafii*. Beyrut, t.y.
- Tehanevî, Muhammed A'lâ b. Ali b. Muhammed Hâmid. *Keşşafu Istilahati'l-Fünûn*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- Tesûlî, Ebu'l-Hasan Ali B. Abdusselam. *el-Behce fi Şerhi't-Tuhfe*. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.
- Useymîn, Muhammed b. Salih b. Muhammed. *eş-Şerhu'l-Mumta ala Zadi'l-Mustakna'*. Beyrut: Daru İbni'l-Cevzi, 1428.
- Zuhayli, Vehbe. *el-Fikhu'l-İslami ve Edilletuhu*. Dımaşk: Daru'l-Fikr, t.y.